

A magyar gazdasági és belpolitikai helyzet elemzése és értékelése

2007. II. negyedév

Budapest, 2007. július

TARTALOM

Bevezető megjegyzések.....	3
I. A növekedés makrogazdasági jellemzői 2007. első negyedévében....	5
II. Az egyensúlyalakulás jellemzői 2007. I. negyedévében.....	9
III. A Fidesz-MPSZ 2007. május 19-20-i kongresszusából kivehető tételek a pártszövetség gazdaságpolitikai elgondolásaira.....	11
1. Előzmények.....	11
2. Általános vélemény.....	13
3. Részletes értékelés.....	14
4. Az állami szerepvállalásra vonatkozó ellentmondó tételek a <i>Jövők</i> c. könyv alapján.....	17
IV. A második Gyurcsány-kormány első évének értékelése.....	21
1. Típushibák születése.....	24
2. A legfontosabb kihívások.....	26
3. A kormányzás politikai feltételeiről.....	28
4. Válaszok.....	32
5. A mérlegkészítés nehézségeiről.....	34
6. Egy utólagos kommentár.....	36
7. Néhány lényeges körülményről – vázlatosan.....	39
V. Néhány szó a várható jövőről.....	40

Bevezető megjegyzések

A második negyedévi ciklus nem feltétlenül naptár szerinti kezdetek jegyében értendő, mert politikailag már a március 15-én elmaradt utcai forradalom másnapján elkezdődött. Ugyanis ez volt az utolsó olyan dátum, amikor még némi alappal azt lehetett mondani, hogy előre nem látott zavaró tényezők akadályozhatták a normális kormányzás megszokott menetét. Ettől kezdve már nem lehetett külső körülményekre hivatkozni, a konszolidált viszonyok meghatározó jellegére lehetett – kellett volna - számítani.

A végpontnak pedig az év 26. hetét, azaz a június 25. július 1. közötti napokat jelölhetjük meg. Ezen a héten fejeződik be a tavaszi parlamenti ülészak, amelynek utolsó két hete oly sűrű volt, hogy a honatyáknak több törvényt kellett elfogadniuk, mint egész tavasszal összesen. Ráadásul, az utolsó döntési alkalmat megelőzte egy olyan hosszú politikai hétvége, amikor a kormányt alkotó koalíciós pártok vezérkarai megkísérelték tisztázni a közöttük kialakult vitás kérdéseket, s ezt nem feltétlenül a sajtóban elterjedt koalíciós válság cáfolataként kellett megtenniük. Hanem azért, hogy áttekinthessék a 13 hónapnyi kormányzás hiánylistáját éppúgy, mint azt a feladatlistát, amit még az idén meg tudnának oldani.

A tavaszi politikai szezon számos fontos eseménye közül kiemelkedett a Fidesz májusi kongresszusa, valamint az a politikai hullám, amely egyszerre emelte a magasba a kormányzás első évének évfordulóját, valamint a kabinet átalakításából adódott értelmezési kérdéseket. Elemzésünkben mi is kitüntetett terjedelemben foglalatostkodunk e két vonatkozással. Mindez nem jelenti azt, hogy ezen a tavaszon ne lett volna még számos, később fontosnak tartandó olyan esemény, fordulat, amelynek következményeivel a későbbiekben ne kellene számolnunk. Azt a megoldást választottuk, hogy - a már említett – két-három csomópont köré rendezve mutatjuk be a második negyedév fejlődéstörténetét.

I. A növekedés makrogazdasági jellemzői 2007. első negyedévében

2007. első negyedévéről a KSH június első dekádjában adott először részletes tájékoztatót. Ebből, valamint a rendelkezésre álló más statisztikai adatokból a következő összegző megállapítások tehetők.

1. A GDP 2,7 százalékos növekedési dinamikája erőteljes lassulást mutat az egy évvel ezelőtti ütemhez (4,9%) képest, és a konjunktúra folytatódó mérséklődését jelzi. Az adat néhány tizedszázalék-ponttal meghaladta a várakozásokat.
2. 3 % alatti ütemre a magyar gazdaságban utoljára a Bokros-csomag idején volt példa.
3. Nemzetközi összehasonlításban az utolsók vagyunk az EU-hoz újonnan csatlakozottak körében. Csehország: 6,1 %, Szlovákia: 9 %, Lengyelország: 7,4 %, Litvánia: 7,1 %. Eu-27: 3,2 % (ez 2000 óta a legmagasabb ütem), Németország: 3,6 %. Közvetlen versenytársaink (átalakuló országok) gyorsítani tudtak, csak nálunk lassult a kibocsátás, mint ahogy azt már a 2006-os év is mutatta.
4. Ágazatilag nézve is kirajzolódik a lassulás oka: a fiskális megszorítás. A reálgazdaságnak azon területei, ahol a megszorítások kevésbé éreztették hatásukat, így az ipar (eminensen a feldolgozóipar) és a mezőgazdaság, átlagon felüli GDP növekedést mutattak. A szolgáltatások kibocsátása azonban jelentősen lanyhult, lényegében stagnált, köszönhetően az államháztartásból finanszírozott területek GDP csökkenésének (közig. egészségügy, szociális ellátás, egyéb személyi szolg.), valamint a lakásépítést magába foglaló ingatlanügyletek visszaesésének.

Annak ellenére, hogy az első negyedévben a reálkeresetek 7 százalékkal estek, a kereskedelem, vendéglátás GDP termelésének üteme alig mérséklődött (2,3 %).

5. A növekedést keresleti oldalról tekintve egyértelműen kirajzolódik, hogy a növekedési többlet a nettó exportnak köszönhető. A teljes áru- és szolgáltatásexport dinamikája 2,7 %ponttal haladta meg az importét. A továbbra is magas, 18 százalék körüli

exporttűtem a kedvező világ- és uniós konjunktúrának volt a következménye. Az ettől elmaradó importtűtem pedig a belső kereslet mérséklődésének. Ennek hiányában a növekedés visszaesésével kellett volna szembesülnünk.

6. A fogyasztói kereslet 1,7 százalékkal csökkent, amire nem volt példa 1995 óta. A visszaesés egyértelműen a költségvetési megszorítás következménye, részben és meghatározó módon az állami finanszírozás csökkenésének hatásaként (közösségi és természetbeni fogyasztás visszaesik), részben közvetetten, a fogyasztási kiadások reálérték-emelkedésének mérséklődéseként. Ez utóbbi nagyon figyelemre méltó. A háztartások pénzbeli kiadásai a jelentős reálkereset és reáljövedelem-esés ellenére ugyanis 0,6 %-kal emelkedtek, ami ugyan rendkívül alacsony, de meghaladja a 2006. utolsó negyedében bekövetkezett növekményt (0,1 %).

Ez arra utal, hogy erős fogyasztás-kisimítási hatás érvényesül, aminek az egyik forrása a megtakarítások növekedésének mérséklődése, a másik a fogyasztási hitelek dinamikájának emelkedése 2006 utolsó negyedévéhez képest, továbbá a szürke gazdaságból meríthető források – feltételezett emelkedése. 2006. decemberhez képest a banki fogyasztási hitelek állomány 4,8 százalékkal nőtt, gyorsabban, mint 2004 és 2005 első negyedében. Egyébként az első negyedév a leglagymatagabb a lakossági hitelkereslet szempontjából. Ugyanakkor a lakosság bruttó pénzvagyona 1,3 százalékkal nőtt csak, 2004 óta a legkisebb mértékben (az I. negyedévek vonatkozásában). A lakáshitelek dinamikája viszont lényegesen csökkent.

A kiskereskedelmi forgalom az első negyedévben stagnált, a gépjármű- és üzemanyag-forgalommal együtt is. Határozott forgalom-visszaesés a gépjárművek, a kultúrcikkek és az iparcikk jellegű vegyes kereskedelemben volt. Az élelmiszer-eladások stagnáltak. A háztartások fogyasztási kiadásainak növekménye a vásárolt szolgáltatások bővüléséből származott.

A nemzetgazdaság egészében nem érződik az a sokk-hatás, ami a közbeszédben megjelenik. Van olyan vélemény, mely szerint a vagyonvizsgálatok megszigorításának volt fogyasztást serkentő hatása a felhalmozásra képes háztartások körében. (Ha ez széles körben érvényesülne, az rendkívül kedvezőtlen lenne a későbbi növekedés és finanszírozása szempontjából.)

7. A beruházási, felhalmozási folyamatokról ez idő szerint még nem egyértelmű a kép. Egyfelől ugyanis a KSH közlése szerint a beruházások az első negyedévben 0,8 százalékkal nőttek, ami fordulat az utóbbi háromnegyedév csökkenéséhez képest, másfelől a GDP számításában szereplő állóeszköz-felhalmozás 2,3 %-kal csökkent. A beruházás és az állóeszköz-felhalmozás adata néhány tizedszázalék-ponttal szokott csak eltérni egymástól, most a különbséget a KSH a különböző módszertannal magyarázza. Viszont a bruttó felhalmozás a GDP-ben 12,8 százalékkal nőtt, amire az új évezredben nem volt példa.

A bruttó felhalmozás tartalmazza a készlet-felhalmozást és a statisztikai tévedések, korrekciók hatását is. A KSH a részletekről nem ad tájékoztatást. Az e pontban jelzett adatok inkongruenciájából következik, hogy valószínű itt vezette le a KSH a beruházási növekményt. Amennyiben a 12,8 százalékos növekmény háttérében a készletek emelkedése is meghúzódna, úgy az a későbbi konjunktúra-erősödésre való várakozás jele lenne. A kedvező külső konjunktúra alapján erre van esély. De azt sem tartom kizártnak, hogy a belső kereslet is élénkül az év folyamán, mert az első ijedség után a realitások törnek utat maguknak.

8. A beruházás-statisztika szerint jelentős elmozdulás van a korábbiakhoz viszonyítva (2006 utolsó háromnegyedévéhez képest). A 2005. évi stagnálás és a 2006. évi visszaesés után a feldolgozóipari beruházások 53 százalékkal nőttek, ezen túlmenően a vállalati szektor csak a vendéglátóiparban növelte fejlesztéseit. Lehetséges, hogy az adat túlzás, mert ilyenre nem volt példa, bár szerepet játszik benne az alacsony bázis is, ám, mindenképpen fordulat, aminek már korábban be kellett volna következnie az élénk külső kereslet és a hazai kapacitások magas kihasználtsága alapján. Mindenesetre az ipari kibocsátás és az import szerkezetében mutatkozó beruházási jószág-növekmény is alátámasztja ezt a kedvező fejleményt.

A beruházások az állami finanszírozási (közvetlen v. közvetett) területeken csökkentek, így estek a lakásépítések és a kormányzati fejlesztések, beleértve a szállítási ágazatot is, ahol úgy tűnik, hogy egy éve csendes korrekció folyik a közlekedési infrastruktúra bővítésének visszafogásával. Az oktatási beruházások 18

százalékos emelkedése a választások évében szokásosan felfutó kormányzati és önkormányzati fejlesztések ez évre történő áthúzódsaként jelent meg.

9. A növekedés lendülete a hazai piacra termelők körében tört meg, ezért növekszik a különbség az exportra és a belső piacokra szállítók körében. Mivel az utóbbiakhoz a kisebb vállalkozások tartoznak, a gazdaság duális szerkezetének jellege tovább erősödik. A kicsik leépülésének oka a kereslet szűkülésén túlmenően a kifelhérítés kényszere. Ez egyszeri sokkhatásként jelenik meg a gazdaságban.

10. A növekedés lassulása - az infláció emelkedésével együtt - a fordulatot mutató fiskális politika következménye. Ebből a szempontból kedvező fejleménynek tekinthető, hiszen visszatérést jelent a fenntartható növekedési pályára. Olyan áldozat, ami 2006 nyarától már nem volt megkerülhető. Az áldozat nagysága lehetne kisebb, ha a kiigazítás más összetételű csomaggal történt volna, illetve, ha a második Gyurcsány-kormány első megszorító csomagja azonnal bizalmat kapott volna a befektetők részéről. A hitelesség azonban lassan állt helyre, és ez a kamatszint emelkedésével járt, illetve a csökkenő kamatpálya későbbi beindulásával. A jegybank – a várakozásokkal ellentétben – június végén csökkentette először az irányadó kamatot, olyan érvekre hivatkozva, amelyek már áprilisban is lehetővé tették volna az alapkamat mérséklését. Ez volt az új jegybanki vezetés első hibás, nem következetes döntése.

II. Az egyensúlyalakulás jellemzői 2007. I. negyedévében

A növekedés lassulásával – mint az várható volt – javultak a magyar gazdaság egyensúlymutatói.

A belső egyensúly mutatójául használt *államháztartási egyenlegről* az év folyamán korlátozott ismereteink vannak, részben, mert a PM adata nem tartalmazza az önkormányzatok költségvetését, részben mert nem eredményszemléletűt, hanem GFS egyenleget publikálnak. 2007-ben azonban a költségvetési törvény szerint ESA és a GFS egyenleg nem tér el lényegesen egymástól, ezért a publikált számok alapján viszonylag helytálló megállapítások tehetők.

2007. első negyedévében a fentiek szerint értelmezett államháztartási hiány 762,4 milliárd forintot tett ki, megközelítette az egész évre előirányzott felét. Am a befizetések és kifizetések ismert lefutása alapján a továbbiakban a hiánytermelés mérséklődik. Ez tükröződött abban is, hogy áprilisban aktívumot jelzett az egyenleg, amire 17 éve nem volt példa. Az első öt havi deficit 753 milliárd forintot tett ki. (Júniusban nagyobb lesz az egyenlegromlás főként az ekkorra koncentrálódó áfa-visszaigénylések miatt.)

A havi tényleges deficit értéke rendre elmaradt a PM által előzetesen várttól, amiben a fiskális politika megváltozott, biztonságra törekvő tervezési gyakorlata is tükröződött.

Az első negyedévi kedvező folyamatok alapján a PM engedélyezte a rendkívüli tartalékok egy részének felhasználását. Összességében a tartalékok kb. felét folyósították május folyamán. A következő áttekintésre októberben kerül sor.

Az unióknak történő beszámolóban a PM a konvergenciaprogramban szereplő 6,8 százalékos, GDP arányos államháztartási hiánnyal szemben 6,6 százalékot prognosztizált, amit Brüsszel jóváhagyott. (2006 őszén még 7,4 %-ot prognosztizált az unió.) Június végén ismét korrigált a fiskális kormányzat, ezúttal továbbra is lefelé, 6,4 %-ra. Intézetünk ez idő szerint 6,2 százalékra várja a 2007. évi államháztartási hiány arányát a bruttó hazai termékhez viszonyítva, de ismereteseek olyan vélemények is, amely szerint akár 6 % alá is eshet a hiány mértéke.

A *külkereskedelmi mérleg* első négyhavi hiánya 442,4 millió eurót tett ki, közel felét az egy évvel korábbinak (851,9 m). Az export volumene és értéke ugyanis 18 százalékkal emelkedett, az importé azonban csak 15 százalékkal. Márciusban a mérleg aktívumot mutatott, amire 1992 óta nem volt példa. Megjegyzendő, hogy külkereskedelmünk kizárólag Oroszországgal (olaj, gáz) és az ázsiai országokkal szemben jelzett passzívumot, mindenki mással szemben aktívum termelődött.

A *folyó fizetési mérleg egyenlege* is rendkívül kedvezően alakult. Az 1,1 milliárd eurós hiány kisebb volt az egy évvel korábbinál és a 2006. utolsó negyedében mértnél is. A javulás hátterében a reálgazdasági folyamatok húzódtak meg. Nagyobb részt az áruforgalmi mérleg aktív egyenlege, amit a szolgáltatások emelkedő aktívuma is megtámogatott (annak ellenére, hogy ezen belül kedvezőtlenebbül alakult az egy évvel korábbival összevetve az idegenforgalmi mérleg). Az adósságtípusú befektetésekhez kapcsolódó kifizetések emelkedése azonban folytatódott, és valamelyest nőtt a profitkivonás is.

A külfölddel szemben fennálló finanszírozási igényünk csökkent, és a GDP 4 százalékát tette ki. Megjegyezzük, hogy a nemzetközi gyakorlat 5 százalék felett tartja kritikusnak a folyó fizetési mérleg hiányát, és a magyar gazdaság mutatói az elmúlt években e mérték felett tanyáztak.

A külső egyensúlyhiány finanszírozásának szerkezete azonban romlott. Az adósságnövekedéssel nem járó tőkebeáramlás nettó egyenlege nem nyújtott fedezetet a hiányra – ez volt a jellemző már 2006 folyamán is. Ezt három körülmény váltotta ki: (i) a hazai tőkeáramlás több mint a kétszeresére nőtt, a beáramló működőtőke (ii) 300 millió euróval kevesebb volt, mint egy évvel ezelőtt, és a portfólió-tőke állománya is csökkent (iii), szemben a tavalyi emelkedéssel.

Ha mindezekhez még a tulajdonosi hitelekben mutatkozó mozgásokat is figyelembe vesszük, akkor az derül ki, hogy 2007. első negyedében több forrás áramlott ki Magyarországról (511 millió), mint amennyi nettó érkezett (481 millió). A korábbi években erre nem volt példa. Egyetlen negyedév adatából azonban nem lehet messzemenő következtetést leszűrni. Figyelemre méltó az is, hogy míg egy évvel ezelőtt az adózott

nyereség kb. egyharmadát hozták vissza újra befektetett jövedelemként, most több mint a felét.

III. A Fidesz-MPSZ 2007. május 19-20-i kongresszusából kivethető tételek a pártszövetség gazdaságpolitikai elgondolásaira

1. Előzmények

Ismeretes, hogy a Fidesz-MPSZ a 2006. évi választási kampányban csak nagyon későn, február végén, március elején adta közre írásos formában programját. A Cselekvő Nemzet Programja azonban – miután nem foglalkozott a magyar gazdaság problémáival – mindössze társadalompolitikai megközelítésből tartalmazott olyan ígéreteket, amelyek lényegében mind többlet-osztás jellegűek voltak (árcsökkentés, árbefagyasztás, járulékcsoökkentés, költségvetési juttatás hazai vállalkozóknak, a vállalkozók adminisztrációs terheinek megfelezése, a körbetartozások eltörlése stb.) Koherens kormányzati program ebből nem volt összeállítható. A közreadott írásos anyag lényegében azokat az ígéreteket foglalta össze, amelyeket Orbán Viktor kampányállomásain folyamatosan meghirdetett.

A megalakult második Gyurcsány-kormány döntéseinek véleményezéséhez így nem állt rendelkezésükre olyan szilárd gazdaságpolitikai alapvetés, amire alapozva megítélhették volna az egyes előterjesztéseket, illetve kifejtették volna azok mellett saját elképzeléseiket. A mindenre nemet-mondás politikáját Orbán Viktor helyesnek vélte, amiben - rövid távon - nem is tévedett, hiszen hamarosan megfordultak a két nagy párt népszerűségi arányai, a köztük lévő különbség nőttön nőtt. A megszorítások és a lényegében, rövid távon mindenképpen megszorítást eredményező reformok királyi utat jelentettek az ellenzéknek a felemelkedéshez.

A múlt év végétől azonban megjelentek a jobboldalon belül is azok a hangok, amelyek fontosnak tartották, hogy a „nemek” helyén, azok mellett a Fidesz fogalmazza meg a maga igenjeit is. Orbán Viktor ezt helyből elutasította, de a mozgalmi politizálás ébren tartása érdekében nem ellenezte néhány nagy témában fórumok szervezését. A kongresszust közvetlenül megelőzően egyre több olyan információ látott napvilágot, hogy a Fidesz ezúttal

programot is fog adni. Néhányan ugyanis felismerték, hogy ha a Gyurcsány-féle gazdaságpolitikai fordulat sikerei megjelennek, a tagadás alapjai megrendülnek, és így nem lehet megtartani az „új többséget”, a nagyra nőtt tábor.

/Ezt az előrelátó aggodalmat némileg a közvélemény-kutatási adatok is megtámogatták. Tavaly nyártól kezdve ugyanis az volt a jellemző tendencia, hogy a két párt közötti támogatottsági viszonyok rendre a Fidesz javára változtak meg. Ám a legutolsó három hónapban e trend változni látszik, lassan fordul a közvélekedés iránya, s május-június alatt kb. öt százalékpontnyit csökkent a két tábor közötti különbség. Ami persze még így is iszonyatosan nagy, mert a biztos pártválasztók között a Fidesz 58%-ával szemben az MSZP 29 %-on áll. Ugyanez az arány áprilisban még 62 – 28 % volt./

Navracsics Tibor vezetésével műhelyeket állítottak fel, amelyek összegezték a vitafórumok tanulságait, és *Jövők 2007* címmel, könyv formájában közreadták véleményüket.

A műhelyek megjelölt tagjai a következők voltak:

1. Igazságosság műhely: Rónaszékiné Keresztes Mónika

Soltész Miklós

Dr Vukovich Gabriella

2. Életminőség műhely: dr Illés Zoltán

Kamarás László

Dr Schmitt Pál

Dr Selmeczi Gabriella

3. Közszolgáltatás műhely: Bencsik János

Domonkos László

Dr Mátrai Márta

Pokorni Zoltán

4. Versenyképességi műhely: Márton Attila

Pelczné dr Gáll Ildikó

Szatmáry Kristóf

Varga Mihály

A *Jövők* c. könyvet a kongresszuson kiosztották, és a Fidesz-MPSZ honlapján szereplő információ szerint a benne foglaltakat a kongresszus résztvevői megvitatták.

2. Általános vélemény

Tanulmányozva Orbán Viktor kongresszusi felszólalását, továbbá Navracsics Tibor és Varga Mihály hozzászólásait, valamint a *Jövőnk* gazdaságra vonatkozó fejezeteit az a benyomásom, hogy miközben a verbális kommunikációban a megszólalók a korábbi szólamokat folytatták az ismert stílusban, a könyvben megfogalmazottak több tekintetben is ellentmondtak ennek. Ám a könyv egyes fejezetei, megállapításai is ellentmondanak egymásnak, koherens programot nem alkotnak. Vagyis az történt, ami Orbán Viktor szándéka volt: úgy adjanak programot, hogy ne adjanak. Legyen is valami, de inkább ne legyen, mert az talán kellemetlen lenne. Bejelentették, hogy ősszel folytatják a vitasorozatot, amivel majd kiegészítik a program alapvetését.

A változatlanság látszata ellenére azonban több ponton is fordulatot látok.

- A felszólalások erős kormányellenes „magja” (hangulata) ezúttal olyan megdolgozott társadalmi talajra hullott, amely a korábbiaknál azt jobban befogadta. A „Rosszabbul élünk, mint négy éve” kampányszlogenjével egy évvel ezelőtt a társadalom többsége nem tudott egyetérteni, mert más volt a mindennapi tapasztalata. Mostanra azonban a megszorítások és a félig kész reformok sokakban megerősíthették – szociálisan is – a kormánypolitika elutasítását.

- A *Jövőnk* szövegeiből volt a legnagyobb fordulat kiolvasható, ami többretegűnek tetszik:

= A szokásos pártpolitizálással szemben az egyes témáknál zömében nem a Fidesznek, mint pártnak a véleménye olvasható, hanem olyan általános társadalmi megközelítés, ami felülemelkedik a pártrendszeren. Ezzel a pártokkal szembeni ellenszenv gőzét próbálják meg kiengedni, ami rendkívül ügyes manipulációs technika, hisz miközben a szöveg „párttalanítva” lett, olvasója tudja, hogy a Fidesz véleményét olvassa.

= Az anyag a társadalom mai problémáit több helyütt a rendszerváltás egésze során felgyűlt feszültségekkel együtt tárgyalja, ami kielégíti az új rendszerváltást követelők igényét is. Leginkább ezekben az esetekben mutat a szöveg a Fidesztől független, általános szociológiai szemléletet.

= Miközben minden ponton igyekszik nagyon élesen elhatárolódni a szocialista felfogásoktól, és ennek érdekében olyan véleményeket, nézeteket is a szocialistákra oktrojál, amelyeket azok sohasem vallottak, mert csak így tud sarkítani, és ellenpontot képezni magának, több olyan megfogalmazás is szerepel a könyvben, amelyet akár Gyurcsány Ferenc is mondhatott volna.

Összességében tehát a szóbeli előadások számos ponton ütköztek a könyvbeli megállapításokkal, illetve a könyvben szereplő nézetek sem voltak egységesek. Egységesség kizárólag a kormányzás, a szocialisták és liberálisok elutasításában és bírálatában mutatkozott. Ez a sokszínűség arra utal, hogy a Fideszen belül nincs egységes programadás, sokféle vélemény ütközik egymással, de csak írásban. A szakmai megközelítések mellett erős még az ideológiai töltet, ami a kapocs a verbalitás és az írásbeliség között. Nem zárom ki, hogy az egymásnak ellentmondó tételeket szándékosan tartották meg a könyvben, hogy minél szélesebb legyen a hivatkozási alap, illetve ellentétes gondolkodású választópolgárokat is meg tudjanak nyerni. Vagyis mindenki találja meg magának a neki tetsző szöveget.

3. Részletes értékelés

Orbán Viktor előadásának gazdasági vonatkozású részeit a következők tartalmazzák:

Az elnök úr bírálta a reformokat, amelyek az „abszurditásig ésszerűtlenek”.

- Az ésszerűtlen reformokkal szemben nem jelölt meg egyetlen szerintük ésszerű reformot sem.
- Ugyanakkor erősen hangsúlyozta, hogy igen is van más út, mint a kormányé; ez nem a baj elszívása, mint a kormány állítja, hanem a baj legyőzése. Ezzel azt a véleményt erősítette, hogy fájdalommentes receptet tud a mai helyzet meghaladására.
- Ez a recept a növekedési politika, amely a teljes foglalkoztatással, a munkához kapcsolódó elvonások csökkentésével, a befektetésekkel és képzésekkel felfelé húzza béreket.
- A tulajdon forrása a munka – állapította meg a régi-új elnök. „Azt akarjuk, hogy Magyarország a tulajdonosok országa legyen.” – jelentette ki annak utána, hogy előtte a tulajdont lopásnak tartotta. (Ezzel közvetetten támadta a nagytulajdont, de elfogadhatónak tartotta a kétkezi munkával szerzett kistulajdont.)

- A program fejleszti a falusi, vidéki közszolgáltatásokat, a földtulajdon védelmét azonban nem említette. (Ez a kispapnak szólt.)
- Ambivalens álláspontot fejtett ki a piac szerepével kapcsolatban is. Egyfelől azt hangsúlyozta, hogy nem hisz a láthatatlan kézben, mert tudja, minden piacon egyetlen láthatatlan kéz van, a tolvajé (innen a tulajdon = lopás), másfelől annak adott hangot, hogy az általa erőssé tett Magyarország hisz a szabad piacban, a szabad versenyben. (Tudathasadás a szocializmus és a kapitalizmus között, tudja, hogy a kapitalizmust nem utasíthatja el teljes mértékben, de annyiban megteszi, amennyiben ez kielégíti a miépes és a szélsőbaloldali tábor igényeit.)

Varga Mihály felszólalásának jellemzői:

- Előadásának zömét annak több oldalról való bemutatása adta, hogy a magyar gazdaság hova jutott azóta, hogy nem a Fidesz irányítja. Ha ők maradhattak volna, már régen euró lenne, ám a mai állapotainkkal még a kazahok előtt is szegyenkeznünk kell. Ami itt folyik az nem konvergencia, hanem divergencia – volt a sommás megállapítás. (Ez a 2001-2006 közötti évekre valóban igaz, de a második Gyurcsány-kormány gazdaságpolitikai fordulata után megkezdődött a visszatérés a fenntartható növekedési pályára. Ha nem vállaltuk volna fel a konvergenciaprogramot, akkor a pénzügyi összeomlás valóban beláthatatlan távolságba lökte volna felzárkózásunkat.)
- Az alelnök úr azonban a mai gazdaságpolitikai gyakorlatot is a divergenciának minősítette, amikor azt hangsúlyozta, hogy itt „káosz-kormányzás folyik, ... rossz irányba mennek a dolgok, rossz forgatókönyvet valósít meg a kormány.” (Hogy miért, annak kifejtésével adózt maradt, az axiomatikus véleménynyilvánítást a saját tábor előtt elégségesnek tartotta.)
- Kiutat semmilyen formában nem mutatott. Annak ellenére, hogy hangsúlyozta: „Tudjuk a kiutat, van megoldás.” A megoldás megvilágítása helyett a tekintélyelvet hívta segítségül. A múltbeli teljesítményekre hivatkozott, azt sugallva, ha akkor jól csináltuk, akkor most is jól fogjuk. „Letettünk már annyit az asztalra – mondta -, hogy ezekre büszkén vissza tudjunk mutatni. Széchenyi terv, otthonteremtési program, lakásépítések elindítása, Nemzeti Színház, Mária Valéria híd és így tovább”. Ha ezek valóban mind nagyszerű gazdasági eredmények lennének (nem azok, sőt!), akkor sem adnának választ egy súlyos

egyensúlybomlással küszködő gazdaság problémáira. Mint ahogy erre egyébként a *Jövőnk* is figyelmeztet (egyik műhelyében Varga Mihály is dolgozott!): „A mai világban nem lehet megélni egykori dicsőségeinkből”.

Varga Mihály ezen a kongresszuson mélyen a saját képességei alatt teljesített, nyilván nem érezte szükségét nagyobb erőfeszítésnek, azzal pedig nem akart előállni, amit az utóbbi időben hangoztatott, hogy nincs mód a Fidesz korábban megfogalmazott radikális adócsökkentésére, mert ezzel Orbán Viktort hozta volna kellemetlen helyzetbe, aki a növekedésbarát gazdaságpolitikát továbbra is úgy képzelte, mint ahogy 2001-ben beindította: járulékcsökkentéssel, drasztikus minimálbér-emeléssel, a fogyasztás serkentésével és a lakásépítések felpörgetésével.

Navracsics Tibor felszólalása inkább ideológiai töltetű volt, a gazdasággal csak annyiban foglalkozott, mint amelynek forrásokat kell biztosítani a Magyarországon kb. 11 millió főre tehető rászorultnak. Mintha az 1994-es kampányban megszólaló Horn Gyulát hallottuk volna, aki igaz, nem mindig fogalmazott meg konkrét ígéreteket, de nem szalasztotta el hangsúlyozni, hogy mi minden túrhetetlen.... S ezzel a hallgatóságban engedte megfogalmazódni azt is, hogy majd, ha kormányra kerülnek, mindenre lesz megoldás.

/ Megjegyzendő, hogy a májusi média meglehetősen nagy terjedelemmel foglalkozott a Fidesz kongresszusával, természetesen a korábban jól begyakorolt munkamegosztásnak megfelelően. Azaz, a ballib-média fanyalgott és kimutatta az előre jól sejthető ellentmondások tömegét a kongresszusi anyagok/felszólalások között. A jobboldali hívek pedig már-már történelmi léptékű változásokat ünnepeltek, még hozzá olyan tónusban, mintha a 25 évvel ezelőtti kongresszusi lelkesültég kései lenyomataival találkoztunk volna.

Ilyen körülmények között nagyon kockázatos egyértelmű állításokat megfogalmazni, mégis jeleznénk valamit, ami később még fontos lehet. Az egész kongresszus alapjában véve az elmúlt években követett orbáni politika csöndes, nem feltűnő, ám alapvető revíziója volt. A régi/új elnök ugyanis letett az azonnali kormánybukás/buktatás mindent megelőző prioritásáról és belátta, hogy: készülni kell 2010-re is, pontosabban: *arra kell készülnie*. Ez a szempont kevésbé dominált a

kongresszusról szóló reflexiók között, ám úgy véljük, hogy hosszabb távra kiható következményei lehetnek e csöndes áthangolódásnak. /

4. Az állami szerepvállalásra vonatkozó ellentmondó tételek a *Jövőnk* c. könyv alapján

Egyfelől nagyon helytálló megfogalmazások voltak olvashatók az állami szerepvállalásra vonatkozólag - akár Gyurcsány Ferencről is hallhattuk volna, másfelől ennek és más, könyvbéli megállapításnak ellentmondó tételt vonultattak fel az írásbeli anyagban.

1. A reformról, mint olyanról általában pejoratív véleményt fogalmaz meg az anyag, visszautalva a magyar szocializmusra, amelynek gyakorlatához ma a szocialisták vissza akarnak nyúlni. „A szocialisták példátlan válságba sodorták az országot... most ismét reformok szükségességét harsogják, akár csak húsz-huszonöt évvel korábban”.
2. Ugyanakkor másutt helyesen állapítja meg, hogy „Magyarország a nemzetközi porondon éppen azért szorul egyre nagyobb versenyhátrányba, mert az állam területén elmaradtak a szükséges változtatások (értsd: reformok!). Olyannyira, hogy ma már a továbblépés legnagyobb akadálya éppen az állam.”
3. A könyv megfogalmazása szerint téves a reformoktól rövid távon költségvetési megtakarítást remélni. Ellenkezőleg, a reformokba először nagyon sok pénzt kell betenni, ami csak hosszú távon hozza meg az eredményét.
4. Az előbbi pontban írottakat támasztja alá az a vélemény, miszerint: „Csak a polgárok életminőségét javító kormányzati intézkedéseket tudunk reformként elfogadni.”
5. Az állam szerepére vonatkozólag teljesen helytálló az a megállapítás, mely szerint: „Magyarországon a rendszerváltás óta nem sikerült közmegegyezéssel meghatározni az állam szerepét, feladatkörét. Ma az állam jelen van ott, ahol nem kellene, és nincs jelen ott, ahol szükség lenne rá.” Ugyanakkor kísérletet sem tesz arra, hogy akár csak néhány példával alátámassza a második mondat tartalmát.

6. Az állam feladatának tartja a könyv – explicite is – egyfelől a társadalmi infrastruktúra fejlesztését, ahol nincs megtérülés, vagy nagyon lassú lenne a magántőke számára, másfelől az életminőség javítását. „Az egészség, a kultúra, valamint a gyermeknevelés, tehát az életminőséget meghatározó kérdésekben az állam szerepvállalása nélkülözhetetlen.”
7. Az előbbi pontban írottaknak ellentmond: „Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben úgy bontották le az államot, hogy közben széles körű feladatvállalása változatlanul megmaradt. A végeredmény egy nagy, sok feladatot ellátó, de gyenge és eszköztelen állam. Ez pedig mindennél a legköltségesebb megoldás.” Amennyiben ugyanis mind a felhalmozási, mind a fogyasztási funkcióban továbbra is meghatározó szerepet hagyunk az államnak – mint ahogy ezt a *Jövők-ben* megfogalmazták -, akkor az égvilágon semmi nem változik.
8. Elveti az anyag azt a vélekedést, hogy az állami tulajdon rossz, a magántulajdonnál kevésbé hatékony. Ezért a privatizációt csak ott fogadja el, ahol az a versenyt erősíti, és bírálja a költségvetési bevételek növelése érdekében végrehajtott privatizációt. „Versenyerősítő privatizáció igen – adósságfedező végkiárusítás nem”
9. A szocialistákat újraelosztónak minősíti, szemben a jobboldallal, amely növekedéspárti. Helyesen hangsúlyozza, hogy „Napjainkra bebizonyosodott: pusztán állami újraelosztással nem lehet orvosolni a magyar társadalom gondjait.” Ezzel szemben szinte minden pontban (nem beszélve a szóbeli megnyilvánulásokról) azt sugallja, hogy a Fidesz irányította állam mindenre megoldást tudna nyújtani.
10. Miközben elfogadja a szociális piacgazdaság eszméjét: „Olyan politikára van szükség, amely a sikeresek útjából elhárítja az akadályokat, ugyanakkor a leszakadóknak támogatást nyújt”, másutt kiemeli, hogy nem kíván minden leszakadónak segítséget nyújtani. Az újraelosztást csak néhány kitüntetett területre korlátozná:
 - „- a területi, települési egyenlőtlenségek csökkentésére,
 - a hátrányos helyzetű rétegek foglalkoztatási esélyeinek növelésére és
 - a hazai kis- és középvállalkozások versenyhátrányainak tompítására”.
11. Ellentmond ugyanakkor az előző pontban megfogalmazottnak az adópolitikára vonatkozólag kifejtett egyik tételük: „Magyarországon olyan

adópolitikára van szükség, amelynek alapelve: az állam nem vesz el a vállalkozásoktól és a lakosságtól jövedelmet akkor, ha azt nem tudja értelmesen visszaforgatni annak, akitől elvette. Ez az állami adókiivetés egyetlen és kizárólagos alapja. Minden más okra való hivatkozás egyenes út a szocializmusba.”

12. Ugyancsak ellentmond a 11. pontban lefektetett elvnek, de a 10. pontban megfogalmazott újraelosztási prioritásoknak is – valószínű, a kereszténydemokraták programjából átvett következő követelés is: „családbarát adórendszer bevezetése, a szülők nyugdíjának függővé tétele a felnevelt gyermekek jövedelmétől, a családi támogatások függővé tétele a gyermekek nevelésétől ... - a gyermeket nevelő családok munkavállalásának aktív támogatása”. Ugyanide sorolható a környezetterhelés megfizettetésének erős követelése is.

13. Helyesen állapítja meg a könyv, hogy „Korunk globális gazdaságában nemcsak a vállalkozások, hanem az államok, állami gazdaságpolitikák is versenyeznek egymással, Magyarország a szocialista újraelosztó politikával ebben a versenyben maradt alul. A piac ugyanis ezen a téren is szelektál, jutalmaz és büntet.” Ezért „a jelenlegi újraelosztó politika helyett¹ növekedéspárti gazdaságpolitikai fordulatra is szükség van!” Ehhez az adók és a bürokrácia csökkentésével „a vállalkozásokat kell olyan helyzetbe hozni, hogy egyre több embernek tudjanak munkát adni.”

14. Ugyanakkor szintén helyesen állapítja meg, és ez igazán fordulat a Fidesz korábbi, azonnali és radikális adócsökkentést követelő véleményéhez képest, hogy „jelenleg Magyarországon az adócsökkentés lehetőségei nagyon korlátozottak.” De első lépésben lehetséges olyan adószerkezeti változásokat eszközölni, amelyek segítik a növekedést, majd a „második lépésben – a gazdasági növekedés és az államháztartási helyzet függvényében – szükséges a vállalkozók adóterheinek jelentős csökkentése”. Vagyis nem a radikális adócsökkentéstől várja az államháztartás javulását, hanem az egyensúly javulásának bázisán látja lehetségesnek a jelentős elvonás-mérséklést. Ez 180 fokos fordulat a korábbi, erősen voluntarista nézetekkel szemben. Ám nyitva marad továbbra is a kérdés, hogy egyrészt milyen adószerkezeti változásokat

¹ Megjegyzés: jelenleg épp az újraelosztás visszaszorítása folyik.

tartanának kívánatosnak, másrészt, hogy mitől javuljon meg az államháztartás pozíciója.

15. A szükséges adóreformmal kapcsolatban szintén nagyon helyes álláspontra helyezkedik (ami viszont ellentmond a reformokról és az állam feladatvállalásáról vallott nézetekkel – ld. első pontok): „Egy adócsökkentést megcélzó adóreformnak csak akkor van értelme, ha egyúttal gyökeresen újrarendezi az állam, a gazdasági szereplők és az állampolgárok lehetőségeit, mozgásterét, egymás közötti viszonyait. Ha világosan rögzíti, hogy mi az, amit az állam feladatként felvállal, és ehhez kéri a polgárok adóit, és mi az, amit a polgárok, önkormányzatok, vagy civil szervezetek maguk végeznek, és saját forrásaikból maguk finanszíroznak. Tehát, ha az adóreform egy új társadalmi szerződésre támaszkodik.”

16. Messzemenően egyet lehet érteni azzal is, hogy „Magyarországon nem csupán az adóterhek csökkentésére, hanem az adózás alapelveinek gyökeres átalakítására is szükség van”.

17. A növekedésbarát gazdaságpolitika másik feltételének, a bürokrácia csökkentésének elvével is egyet lehet érteni. „Napjainkban az állam által fenntartott közszolgáltatások hatékonyságát javarészt a bürokrácia korlátozza. A bürokrácia nálunk azért nagy és túlburjánzó, mert az erőforrások központi újraelosztására építkező szocialista politikának ... eleve nagy a bürokrácia iránti igénye.”²

18. A bürokráciával kapcsolatos további véleményt akár Gyurcsány Ferencről is hallhattuk volna: „Magyarországon a mainál kisebb bürokráciára ugyanakkor erősebb államra van szükség. Kiseb bürokráciára, amely ésszerűbben és hatékonyabban látja el a feladatát. De egyben erősebb államra, amely a vállalt feladatokat képes magas színvonalon ellátni.”

19. Ugyanakkor az utóbbi pontokban írottakkal szöges ellentétben állnak a *Jövők c.* könyvben fellelhető következő megállapítások: „A teljes lakossághoz viszonyítva a közigazgatásban foglalkoztatottak száma Magyarországon a legalacsonyabbak közé tartozik. A tények azonban nem zavarják azokat, akik minden jelenlegi bajunk okát az <elhízott> államban látják.” Továbbá: „a kormányzat ... a hazugsága által kialakított helyzetből ... rossz eszközökkel

² Megjegyzés: azért az vitatható, hogy ez kizárólag a szocialista politika bűne lenne.

próbál kilábalni, amikor több piacot és kevesebb államot hirdet.”³ És - az utolsó ütés mindent visz alapon - az utolsó, idevágó idézet: „rossz az a válasz, amely a problémákat a kevesebb állam jelszavával akarja megoldani.”

A *Jövők* 2007 c. kiadványban egy nagy párt identitásavara tükröződik a programadás helyett.

³ Megjegyzés: ez utóbbi kiüti az a Jövők-beli megállapítás (jegyzetben azért írom, mert nem akarom a gondolatmenetet megtörni), miszerint: „Ma Magyarországon a piacgazdaságból valójában egyetlen dolog hiányzik, annak igazi lényege és lelke, a verseny.”

IV. A második Gyurcsány-kormány első évének értékelése

A rendszerváltás után alapvetően átstrukturálódó politikai közgondolkodásnak viszonylag rövid időn belül kialakultak a maga rítusai, azok a szokások, amelyeket a kormányok összetételétől függetlenül is megtartanak. Ilyennek tekinthető a választások utáni első évforduló kényszeres számvetése. Ezen belül kitüntetett figyelem illeti meg a kormányok első évfordulójának értékelését. Különösebb részletezés nélkül, talán utalnunk is elegendő arra a tényre, hogy a későbbiekben összesen sem születik soha annyi elemzés, mint a legelső évforduló alkalmával. Talán azért, mert ekkor még mind a támogatók, mind az ellenfelek abban reménykednek, hogy a mindenoldalú kritika alkalmas lehet a későbbiekben lényeges változások ösztönzéséhez. Talán azért, mert ekkor még a többség bízik abban, hogy a nyilvánvaló hibák korrigálhatóak, és a kormánynak is érdeke meghallgatnia e kritikákat. Talán azért, mert egy év elteltével az egyes kormányok megítélése radikálisan hanyatlani szokott, s ekkorra már valamikori híveinél többen lesznek az ellenzői.

2007 koranyarán mást sem lehetett olvasni, miszerint a Gyurcsány-kormány népszerűtlensége példa nélküli, soha kormány még nem volt ennyire nemkívánatos ilyen rövid idő múltán. E sorok írója tevékenyen részt vett már 1991-ben is az akkori /a rendszerváltás utáni legelső/ kormány értékelését övező média-aktivitásban, talán ezért is látja merőben másként a jelenlegi helyzetet, mint ahogyan a többség mostanság.

1991 nyarán az Antall-kormány harmadik hónapja vívta a reménytelen harcát annak érdekében, hogy nagyobb kudarcok nélkül kerülhessen ki a kárpótlási igények/törvényjavaslatok sehová nem vezető küzdelmeiből. S ez a küzdelem időközben még megterhelődött az éppen ezidőtájt megerősödött jóvátételi hisztériák konfliktusaival is. Ha valaki veszi a fáradságot és megnézi 1991 júniusának közvélemény-kutatási adatait, akkor azt találhatja, hogy az Antall-kormány ekkorra már minden reményét elvesztette a folytatásra.

1995 nyarán a Horn-kormány megítélését elsőrendűen határozta meg az az össznépi harag és csalódás, amit a Bokros-csomag következményei okán kezdett a lakosság felfogni. A korabeli ellenzék – élén Torgyán Józseffel – egyetlen másodpercet sem hagyott szabadon annak tudatosításában, miszerint a szocialisták megszegték választási ígéreteiket, és nyomorba

döntik Magyarország népét. A következmény leolvasható volt a nyári adatokból, páratlan mélyrepülést tudhatott magáénak Horn Gyula kormánya. /S hogy valami a folyamatosságra is utaljon: nem feltétlenül a megtett intézkedésekkel volt a baj, mint inkább azzal, hogy képtelenek voltak a közvéleménnyel megértetni e döntések értelmét. /

1999 nyarán az Orbán-kormány mögötti hatalmas támogatói bázis csaknem a felére olvadt annak, mint amekkora az előző őszen volt. A sok-sok ok közül ezúttal csak azt emelnénk ki, amiről oly szívesen feledkeznek meg mindenki: 1999 márciusától kényszerű résztvevőivé váltunk – friss NATO-tagként - annak a koszovói háborúnak, amelynek itthoni megmagyarázásában a kormány szinte hetente szenvedett el súlyos presztízs-veszteségeket. S ez a háború csak a nyár végére fejeződött be, s nem úgy, ahogyan ezt „nekünk ígérték...”

2003 nyara látszólag kivétel jelent, Medgyessy Péter kormányának népszerűsége május végén még nagyobb, mint az induláskor, az évfordulót radikális – mintegy egyharmados – személyi átrendeződés kíséri. Majd pedig a nyári nagy-nagy eltűnés, miközben az ország balhék, botrányok sorozatától volt hangos és terhes. S mire itt az ősz: ezt a kormányt ugyanúgy radikálisan lecsökkent támogatottság jellemzi, mint valamennyi korábbi elődjét egy év múltán.

Összegezve: eddig minden kormány megalakulása első évfordulójának táján vesztette el oly mértékben a népszerűségét, hogy az értékelő/elemező megnyilvánulások döntő többsége megbukottnak minősítette őket. Ez az érdemjegy az ellenzék felől nézve teljesen érthető, bonyolultabb azonban a szakmai szempontokat is szem előtt tartók kritikái alapján. Ők feltehetően azért csalódtak, mert szükségképpen egybevetik az egy évvel korábbi ígértek, kormányprogramok, elszalasztott lehetőségek sorát mindazzal, amit a kormányok valóban tettek/nem tettek az első évük során.

Márpedig a tényleges döntési környezet/kihívás/megfelelési kényszer a lehető legritkábban azonos azzal, amit a tavaszi kampányok során szoktak felvázolni. Pontosabb, ha azt állítjuk: a mindenkori kormányokat elemi erejű meglepetésként szokta érni mindaz a – közben többhónapos mulasztások során egekbe halmozódó – döntési kényszer, aminek jegyében az első hónapjaikat kénytelenek eltölteni. Ezt az ellentmondásos helyzetet eddig egyetlen kormánynak sem sikerült eredményesen feloldania. Vannak bizonyos elképzeléseik. Általában. S vannak az azonnali kényszerek, melyekben sokszor órákon belül kénytelenek

dönteni, mindenféle átmenet és felkészülési lehetőség nélkül. Miközben ők még egyezkednének a koalíciós partnerrel, a háttérben lesben álló pártvezérkarokkal, a kíváncsi médiával, a gazdasági élet egyre türelmetlenebb vezetőivel, nem beszélve a külföldi kollégák várakozásairól. Igazi konfliktushelyzet ez, amiben valóban megmutatkoznak a tényleges politikusi képességek. Meg azoknak a hiánya is.

1. Típushibák születése

A rendszerváltás valamennyi kormánya működésének legelején elkövetett valami olyan hibát, segédkezett valami olyan konfliktus kialakulásában, amelynek következményei egész periódusát beárnyékolták. Gyurcsány Ferenc kabinetje sem törte meg ezt a hagyományt.

/Ezúttal nem részleteznénk annak a leírását, hogyan volt lehetséges a megnyert választások után úgy eltűnni öt hétre, hogy nem akadt érdemi politikus, aki legalább egy jó szót, türelemre intő mondatokat szánt volna arra a kétmillió háromszázezer szavazóra, akinek a szocialisták köszönhették a győzelmüket. Ez olyan súlyú hiba volt, aminek jelentőségét sem akkor, sem azóta nem mérték fel. E szavazóbázis jelentős része – kb. hat-hétszáz ezernyi választó – egyáltalán nem volt a hagyományos szocialista bázis részének tekinthető, hanem őket a kampány finise, a Fidesz néhány kapitális hibája, s egyéb aktuális körülmények sodorták az MSZP táborába – alkalmilag. Legalább nekik kellett volna valami olyasmit mondani, ami miatt utólag is úgy éreztek volna, hogy jó helyre tették a voksukat. Nem véletlenül, éppen ez a sokszáz ezres tömeg lesz azután a nyáron az első olyan csoport, amely az első nehézségek hallatán azonnal elhagyja a baloldali választói táborát. Miattuk következik be az október elsejei katasztrofális vereség. Akik a májusi, öthetes őszi belső emigrációt és kommunikációs zárlatot elrendelték, azoknak nem sok fogalmuk lehet a hazai politikai tagolódás elemi szerkezeti összefüggéseiről. /

Június kilencedikén és tizedikén, hivatalba lépése legelső óráiban a régi/új miniszterelnök nem egészen negyvennyolc órán belül látványos fordulatokkal zavarta össze mindazokat, akik szerették volna egyértelműnek látni az elkövetkező évek kormányzati irányát. Az új kormány programja, majd parlamenti vitája, valamint a miniszterelnöki zárszó egyaránt arról a távolabbi jövőről szólt hangsúllyal, amelyben megint egy virágzó, versenyképes és prosperáló Magyarország tért vissza. Az az ország, amelyről leginkább a kampányidőszakokban szeretnek a politikusok ébren és hangosan álmodozni. A reformok által felvirágoztatott országig vezető út mindennapos buktatóiról ezúttal sem esett szó.

Hanem másnap....

Az új kormányfő legelső dolga – helyesen – az volt, hogy találkozott a gazdasági élet meghatározó képviselőivel az Érdekegyeztető Tanács ülésén, amit a legjobb fórumnak tekintett ahhoz, hogy bejelentse a pillanatokon belül meghozandó drasztikus lépéseket. Azokat, amelyek egyik napról a másikra jelentős – és többnyire kedvezőtlen - módon befolyásolják a háztartások és a gazdasági élet szereplőinek mozgásterét. Ezek a döntések indokoltak voltak, a gazdaság helyzetét valamelyest ismerők nagyjából hasonló intézkedésekre számítottak. Ám az elgondolkoztató volt, hogy az előző napi, boldog jövőt ígérő ünnepi hangulatokhoz képest mennyire lehangoló, lefegyverző és késélen táncoló a valós, mindennapi helyzet. Érdeklődő, be nem avatott kívülállók viszont joggal kapkodhatták a fejüket, és kérdezhették - ha lett volna kitől: hogy is van ez? Akkor ez az új kormány miféle képződmény lesz? Nem feltétlenül az okozott gondot, hogy melyik az igazi kép, hiszen a távolabbi jövőről szóló víziók és a mindennapok kemény kényszerei éppenséggel összeilleszthetőek egymással, ha van rá komoly szándék, hogy tényleg összeillesszék ezeket. A közvéleménynek ekkortájt az égvilágon semmiféle fogalma nem lehetett arról, hogy Gyurcsány Ferenc két héttel korábban – Őszödön - kétségbeesett kísérletet tett annak érdekében, hogy legalább szűkebb politikai bázisával megértesse e két sík összekapcsolódásának meglehetősen drámai kényszereit.

S ha nem fordítanak elegendő gondot e két, első látásra nagyon is ellentmondásos viszonyban lévő politikai kép egybehangolására, akkor törvényszerűen alakul ki az az ingamozgás, amelynek következtében hol a reformista/jövőorientált, hol pedig a megszorító/ napi kényszerek fogságában kiutat keresgélő kormány képe dominál. Kellően átgondolt, bevezetett és elfogadtatott kiindulópontok helyett ez a csapongás jellemezte az első száz napot, s most már - egy év elteltével - azt is elmondhatjuk, hogy a kormányzati ciklus első évét is. A kormányzat ellenfelei szeretik csakis a rögtönző, káoszt teremtő vonásait hangsúlyozni, fogyatkozó számú hívei pedig – nem éppen ok nélkül – emlegetik azokat a reformszándékú lépéseket/döntéseket, amelyek megtételében valóban példa nélkülien aktív volt az első tizenkét hónap. S az az igazság, hogy a Gyurcsány-vezette kabinet ilyen is, meg olyan is, hisz' kellő alapot produkált mindkét vélekedés jogos hangoztatásához. A továbbiakban egészen más tényezők függvényében keressük, hogy mit mutat az éves mérleg képe.

2. A legfontosabb kihívások

Egyáltalán nem magától értetődő, hogy mely kihívásokat tekintünk a kormányzati működés szempontjából meghatározó jelentőségűeknek. Elvileg tucatnyi ügyet/döntési kényszert/politikai nyomást tarthatunk alapvető jelentőségűnek. Mi azonban radikálisan szétválasztottuk a különböző szinteket és megjelölünk egy-egy olyan összefüggést, amelynek az eltérő idődimenziókban önmagukon belül is rangsorteremtő, fontossági sorrendeket kijelölő erejük van. Szétválasztottuk a kormányzati korszak egészére nézve sorsdöntő, az első időszakot betájoló, valamint a legelső lépéseket körülhatároló síkokat és azt vizsgáljuk, hogy ezek a szintek vajon érvényre jutottak-e a kormányzati tevékenység kiépítése során?

a. Történelmi nézőpont

Történelmi nézőpontból az volt a perdöntő, hogy e kormányzati időszakban kell megteremteni a 2007/2013 között várható uniós fejlesztési források befogadásának, minél hatékonyabb és eredményes felhasználásának intézményi, jogi, szervezeti alapjait és mindehhez a megfelelő körülményeket. Kevesen voltak – és mind a mai napig sincsenek elegendően – azok, akik azt is tudták, hogy ehhez a feladathoz lényegében egy-két éven belül radikálisan át kell alakítani az egész eddigi, több évtizede jól-rosszul működő közsféra-finanszírozást. Ezeknek és ezeknek kell eddig jól bejáratott alkumechanizmusokról lemondaniuk, bevált lobbizások és pénzszerzési trükkök százai válnak fölöslegessé, s helyettük idegen pályázati kultúrát kell megtanulni, mert olyan verseny lesz a forrásokért, amelynek elsajátításában a dörzsölt kijáró profi tulajdonképpen ugyanolyan kezdő lesz, mint az, aki csak ma csöppent bele a közéleti játszmákba. Azt is lehetett látni, hogy ez a kihívás évtizedre szóló feladat, s a mostani négy év főként intézmény- és normateremtő jellegű megoldásokkal telhet el.

b. Kiinduló, összkormányzati szempontok

A második kihívás nagy vonalakban kapcsolódott e fönti, történelmi feladathoz. Elkerülhetlenné vált jónéhány olyan alrendszerbeli reform elindítása, amelyről a korábbi kormányok is tudtak, megvalósításukat meg is ígérték, aztán nem tettek szinte semmit sem. Mert konfliktusokkal járó döntések sorozatáról lett volna szó. Valamennyi szakember tudta, hogy négyévnyi peridus legfeljebb ahhoz lehet elegendő, hogy egy-egy részterület reformját elindítsák és visszavonhatatlanná tegyék, de ennyi idő alatt egyiküket sem lehet a többség

megelégedésére véglegesen újraszabni. /Nem lehet megállni említés nélkül azt, hogy a rendszerváltás kormányainak mindig is ez volt a neuralgikus pontjuk. Mindegyikük pontosan tisztában volt az ilyen-olyan reformkényszerekkel, csaknem kivétel nélkül be is vették írott programjaikba ezt a kötelezettséget. Aztán mégsem került sor e lépésekre. Vagy színlelték a reformokat, vagy pedig másféle változtatási elképzelésekkel próbálták meg kiváltani a halasztásuk okán kialakult űröket. Ezúttal azért is lehetett reménykedni a reformok komolyan vételében, mert már a kampányidőkben is többször tanúi lehettünk olyan gesztusoknak, mintha GYF alig várná a választások végét - szinte már másnap nekiállna a reformok elindításának. /

c. Azonnali döntési kényszer

A harmadik kihívás valós mélységeiről még a szűkebb szakmai közvélemény is csak fokozatosan kaphatott pontos képet, ti. a költségvetési egyensúly példátlan mértékű megbomlásáról. (Ez persze jórészt az előző Gyurcsány-kormány felelőssége is. Ami ma már egészen bizonyos: a kormányfő május 26-án, Ószödon egészen világosan átlátta a tragikus helyzetet.) Lényegében olyan mélységű, gyorsaságú gazdaságpolitikai fordulatot kellett végrehajtani, ami egyszerre volt elfogadható a megfelelő nemzetközi fórumoknak, a szakértői közvéleménynek és a gazdasági/üzleti élet meghatározó tényezőinek. S lett volna még egy megkerülhetetlen probléma: hogyan fogadja mindezt az a lakosság, amelyet sokévtizedes tapasztalatai arra tanítottak, hogy a szerzett jogokat semmiképpen sem szabad veszni hagyni. Az a lakosság, amelyet – választópolgárként – hónapokon át két oldalról hülyítettek száz- és ezermilliárdos ígéretekkel.

E három kihívásra adandó válaszokhoz Gyurcsány Ferencnek természetesen szükséges volt megteremteni a legegységesebb politikai-szervezeti körülményeket. Részben át kellett alakítani a kormányzati szerkezetet, el kellett tervezni az első időszak döntéseinek rendjét, s ami a legnehezebbnek ígérkezett: meg kellett kísérlni kedvező/befogadó társadalmi klímát teremteni a megszorítások elviseléséhez. A feladat első része annyira összetett jellegű, hogy jobban tesszük, ha önálló pont keretei között tekintjük át, mi is történt ez ügyben.

3. A kormányzás politikai feltételeiről

Nagy vonalakban három mező helyzetét érdemes szemügyre vennünk: a pártháttér, a kormányzati szerkezetet, s – miután egyre túlbecsültebb tényezőt jelent – a kormányzati kommunikáció világát.

a./ A kormány ezúttal is – mint az elmúlt tizenhat évben mindig – koalíciós összetételű lett, tehát az első dolgunk megnézni a mögötte lévő pártokat, mint támogató, vagy akadályt jelentő tényezőt. Az MSZP már régen elfogadta informális vezetőjeként Gyurcsány Ferencet, az idei februári kongresszuson az történt, amit kívül-belül mindenki gondolt: formálisan is elnök lett. A januárban publikált, Szembenézés című, valamint korábbi hasonló munkáinak tanulsága szerint az új pártvezető meglehetősen határozott elképzeléseket dédelget arra nézve, hogyan szervezné át hosszabb távon ezt a pártot. Ami azt illeti, lenne miért... Az őszi, héthetes, hosszadalmas politikai válság idején nem sok jele volt annak, hogy a szocialista párt lenne az ország politikai vezető ereje. Vezetői nem láttak okot arra, hogy a magára maradt miniszterelnök mellé bármiféle hathatós támogatást szervezzenek. Vagy azért, mert úgy gondolták - még ha ezt ki nem is mondhatták: magadnak kerested, oldd meg te...Vagy azért, mert hasonló helyzetet még ők sem láttak, ezért fogalmuk sem volt arról, hogy mit is tegyenek.

Bármiféle magyarázattal állunk is elő, a lényeg ugyanaz marad: GYF az ősszel végképp megtanulta, hogy nem maradhat meg tartósan kormányfőként, ha e szerepkör mellé nem tudja felmutatni a folyamatos párttámogatást is. A maga módján persze jó előre bebiztosította magát akkor, amikor a kormány alakításakor helyet talált valamennyi olyan szocialista vezetőnek, akik egy későbbi időszakban a vele szembeni szervezkedés, politikai fellépés letéteményesei lehettek volna. Az évfordulón mindebből annyi látszik, hogy GYF nagyobb konfliktusok nélkül átvette a párt feletti ellenőrzést, de az irányítást - aligha. Talán nem is érdekli. Talán így jó neki, mert egy kontrollált és mozgásában körülhatárolt politikai erő még mindig nagyobb segítség, mint egy olyan politikai tényező, amelyben a kormányzati gyakorlathoz képest másféle vélemények, törekvések, áramlatok is jelentős tényezőkké válhatnak.

Az évforduló környékén mindenféle ellenőrizhetetlen pletykák tömege kering a médián kívül arról, hogy az MSZP nagy öregjei elkezdtek volna keresni GYF utódját. Igaz, a találgatókat

maga a kormányfő is segítette azzal, hogy a Friderikusz Sándornak adott interjújában megpróbálta tételesen is számba venni pártbéli riválisait. Ha ez így lenne, akkor nem lesz könnyű dolguk, mert a jelenlegi rendben az elnök nélkül nemigen boldogulnának... Bár... Az MSZP abban is különbözik az összes hazai párttól, hogy belső tagolódásában mindig kiforrnak olyan csoportok, amelyek ugyan láthatatlanok a külvilág számára, ám a döntő pillanatokban mégis képesek elemi erejű átrendeződések generálására is. Ez idő tájt csak annyi látható, hogy GYF a kormány átalakításakor egyelőre semlegesíteni tudta a legelégedetlenebb csoportokat. S hogy ez az „egyelőre” mennyi időre elég, arról legfeljebb sejtéseink vannak. Mindenesetre: ma többen keresik GYF utódját, mint egy évvel ezelőtt...

Lenne még a pártháttérnek egy lényeges faktora, a koalíciós partner helyzetének elemzése. Kétségtelenül, az új pártelnök megjelenésével fölerősödtek azok a hangok, amelyek mintegy ultimátumszerűen adnák tudtára a szocialistáknak, hogy az SZDSZ néhány mandátuma elengedhetetlenül szükséges a parlamenti többség felmutatásához. Mégis, ez ügyben azt hiszem Tölgyessy Péter évfordulós, Magyar Nemzet-beli interjúja fogalmaz a legpontosabban, melyben kimutatja, hogy - minden látszat ellenére – az SZDSZ-nek valójában nincs más lehetősége, mint a koalícióban való bennmaradás.

A kormány pártháttere felől nézve e sorok írója – szemben az elemzők jó részével – úgy látja, hogy a korábbi balliberális kormányokéhoz képest sokkal megnyugtatóbb, biztosabb a politikai támaszték, mint ahogyan a rendszeres műbalhék alapján gondolható lenne.

b./ A kormányzás szerkezete, szervezeti háttere, összetétele, döntési képességei metszetében már sokkal több a problematikus vonás. Egyfelől igaza van Sárközy Tamásnak, amikor aprólékosan kimutatja, hogy a GYF-kormány minden korábbi elődjéhez képest nagyvonalúbb, messzebbre ható szervezeti reformokat vezetett be. (Magyarország Politikai Évkönyve, Sárközy, 2007. 153-174. o.) Abban is igaza lehet, hogy az eddig elindított változások eredményeként ez a kormány jelentős mértékben léphet előre a modern kormányzási megoldások irányába. Valóban, a minisztériumok száma csökkent, a háttérintézmények nagy részét könnyörtelenül felszámolták, megszüntettek számos nehezen indokolható párhuzamosságot és megnövelték a kancellária súlyát a tárcákéhoz képest. Nem kétséges, hogy az utóbbi két évtized legjelentősebb kormányzati reformja kezdődött el – a maga összes ellentmondásával együtt is. Még a HVG szakírója, Babus Endre (egyébként meglehetősen kritikus hangvételű) évfordulós írásában is kiemelte azt a tényt, amelyről

egyébként a magyar média következetesen nem szokott tudomásul venni: miszerint 2007 derekára – a korábbiakhoz képest – 28 %-kal csökkent a központi kormányzati apparátusokban dolgozók létszáma. S ez már csak azért is figyelemre méltó, mert az előző kormányok idején ez a létszám – az ígéretek ellenére is – rendre emelkedett.

Másfelől viszont abban is sok igazság van, amit Stumpf István ugyanerről a folyamatról megállapít. Azt, hogy GYF minden elődjéhez képest korlátlanabb személyi hatalmat tudott intézményesíteni, s példátlan módon koncentrálni a szervezeti világot maga körül. Továbbá azt is sok-sok jel támasztja alá, hogy a központi közigazgatás minden elképzelhető szintje át lett politizálva, és roppant kevés tér, hely jut a szakmai-bürokratikus megfontolásoknak. Mintha GYF eleve nem bízna a szakapparátusok reformtámogató szándékaiban, és igyekezne e hagyományosan lassú és aggályos – másfelől persze, jogtisztelő – világot folyamatosan mozgásban tartani. (Őszöd árnyékában, Századvég. 2007. 25-30.o.)

Vannak tehát ilyen, olyan szakmai/kritikai elemzések, azt azonban egyikük sem vitatja, hogy meglepő mélységben és erővel sikerült felforgatni a kormányzati szféra hagyományos világát. A magam részéről még egy vonás említésével bonyolítanám tovább a képet. Több mint érdekes, ahogyan a kormányfőt körülvevők, a döntéseit, politikai lépéseit befolyásolni képes belső kör világa alakul. E szűkebb csapatban vannak, akik formálisan is tagjai a kormánynak, tehát vonatkozik rájuk valamiféle ellenőrzés, kérdezhetőek, beszámoltathatóak stb. (pl. Szilvássy György). S vannak, akik szigorúan csak a miniszterelnökkel vannak valamilyen, alkotmányosan nehezen minősíthető viszonyban – bár a kormányzati tevékenység egészére nézve igen jelentős a szerepük. (pl. Draskovics Tibor, aki az állam reformjáért felelős, vagy Bajnai Gordon, akinek az informális szerepe és hatalma jóval jelentősebb, mint a kormány tagjainak többségé.) E kétarcú összetétel egyfelől még tovább erősíti a kormányfő amúgy is kivételes hatalmát, másfelől számos tisztázatlan problémának is eredője. Bírálói menedzserirányításnak bélyegzik, holott ez a minősítés nem feltétlenül negatív tartalmú. Mert pl., ha hatékonyan működne, akkor akár dicséretként is felfogható lenne. Egy év elteltével azonban nem ez a helyzet. Az évforduló után egy héttel a kormányfő átrendezte a sorokat, s több mint tanulságos, hogy éppen azokon a pontokon, amelyeket leginkább tartottak vitatottaknak a kérdéshez leginkább értők. Magyarán, az informális kör jelentősebb részét beemelte a formális kormányzás berkeibe. Is. (A fontosabb részletekre ezügyben az írás végén még kitérünk)

c./ Az eredményes kormányzati tevékenység előfeltételei közé tartozó momentum a kormányzati kommunikációs részleg munkájának minősége. 1998 után indult el nálunk az a folyamat, amikor a központi kormányzati szervek világában szinte évről évre egyre nagyobb szerephez jutottak ezek a – nehezen beilleszthető, sokszor az informalitás számos elemét magukban hordozó - szervezeti egységek. E dinamikus térfoglalással együtt növekedett az az illúzió, miszerint mindenféle kormányzati siker előfeltétele az eredményes kommunikáció. S e túlbecsültséggel egyetemben terjedt el az a téveszme, hogy mindenféle kormányzati hiányosságot eredményesen lehet elfedni kitűnő kommunikációs trükkökkel. Innét már csak egyetlen lépés lett a dolgok logikájának felcserélése: nem azon gondolkodnak, hogy mi legyen a kormányzati tevékenység tényleges tartalma, hanem az viszi el az idő nagy részét, hogyan kell és lehet minél eredményesebb kommunikációs trükkökkel előállni.

GYF-kormányzata ebből a szempontból kitűnően tanulságos példázat. Egyfelől az egész első évet végigkísérik a különböző csodafegyver-várás szakaszok: rendszeresen előálltak újabb és újabb határidőkkel, hogy mikorra is szervezik át (természetesen, „sokkal hatékonyabbá” ...) a kormányzati kommunikációt; újabb és újabb csodadoktorok tűntek fel a szédületes és váratlan megoldások ígéretével. Másfelől meg a lehangoló realitás az, hogy a többszörösére felduzzasztott és reggeltől-estig fontoskodó nagyüzem pl. négy hónap alatt sem tudott megoldani egy olyan, viszonylag egyszerű problémát, mint, hogy ki legyen a kormány szóvivője... Időközben ez a blamázs formálisan megoldódott, a kiszemeltet teljesítményéről egy hét után még nincs mit mondanunk. Blogot pedig nem ír – egyikük sem.

(Éppen e sorok írásakor – jún. 10-én - például azt olvasom az interneten, hogy a kormányfő őszi nagyszabású kommunikációs offenzívára készül annak érdekében, hogy az ország népével megismertessék a reformlépések fontosságát... És senki nem kérdezi ilyenkor meg tőle, hogy

- eddig mit tettek az erre a feladatra létrehozott részlegek...?
- miért egy év után jut eszébe az offenzíva...?
- miért olyan biztos, hogy a reformok maguk bizonyosan jók, csak mi nem értjük a lényegüket...?
- az offenzívát továbbra is azokkal képzelem, akik eddig ily hosszasan készülődtek...?)

A kormányzás politika feltételeinek előteremtését számba véve feltűnő egy olyan összefüggés, amely mind a három pont esetében kulcsjelentőségű: *aránytalanul nagy és kizárólagos a kormányfő szerepe. Mindenben és mindenütt.* Ez nem lenne akkora gond, ha az

iránta megmutatkozó bizalom megközelítőleg ugyanolyan mértékű lenne, mint amekkora ez a választások előtt volt. De ez nincs így. S láthatólag ez a folytatkozás kevésbé foglalkoztatja GYF-et; az évfordulós önértékelésekből az világlik ki, hogy továbbra is ő lesz mindenféle kezdeményezés, döntés, akció, offenzíva kezdő- és végpontja. Még ez sem lenne túl nagy tragédia, ha valóban alkalmas lenne erre az egyszemélyes politizálásra. Paradox helyzet, de ízelgetnünk kell ennek a következményeit is: minél inkább nyilvánvaló ennek az egyszemélyes kormányzásnak a korlátozott érvénye, annál inkább igyekeznek szélesíteni a hatókörét. (Zita fogalmazta meg legpontosabban e paradoxon lényegét az évfordulós írások tengerében: „...Nagy kár, hogy a korszakváltó feladatok végrehajtásakor ott veszített, ahol korábban a legerősebbnek mutatkozott: a társadalom meggyőzésében. Talán, mert ebben csalhatatlannak érezte magát és megcsalatott. Talán, mert egyedül akart mindent vinni, és aztán egyedül is maradt...” PMZ, ÉS. 2007. jún. 8.)

4. Válaszok

Ad a./ Az uniós pénzek fogadásáért kifejtett erőfeszítések eddig keveseket érintettek, ezért az első évben meghozott intézkedések ritkán és véletlenszerűen kerültek közvetlen politikai keresztútba. Később, a pályázatok elbírálásakor, ez a béke bizonyosan megszűnik majd, ám egyelőre az mondható, hogy Bajnai Gordon a miniszterelnök legjobb választásának bizonyult. Külföldön és itthon is elfogadhatónak, gyakran dicsérendőnek is tartották az általa vezetett Ügynökség munkáját. Az eddigi kritikák úgyszólván kötelező jelleggel onnét érkeztek, ahol előre láthatóan az érdeksérelmek letéteményesei a hangadók. Mindenesetre azt érdemes megemlíteni, hogy a megfelelő brüsszeli fórumok eddig jóváhagyták a magyar kormányzat intézkedési elképzeléseit, s nem látszik komolyabb akadálya annak, hogy – akár ezermilliárdos nagyságrendet jelentő összeg erejéig – még az idén meghirdessék azokat a pályázatokat, amelyeknek kormányzati gazdái, ellenőrei, ilyen-olyan felelősei már nagyjából készen adottak.

(Ezen a tavaszon jó ideig csak a szűkebb gazdasági szaksajtó – HVG, Figyelő – elemezgette rendszeresen a fejlesztési pénzek eldöntésének mechanizmusait, ám ez a látószög is szélesedni kezdett. Minap a Népszabadság egész oldalas, alapos írásban – „Uniós milliárdok politikai alapon” – címmel - vázolta fel azt a június-júliusi menetrendet, amelynek keretében a regionális fejlesztési tanácsok javaslatairól a kormány kb. öt héten belül döntéseket fog hozni, s ezáltal mintegy 1900 md Ft sorsa dől majd el. E végső döntési fázisban a korábbiakhoz

képest sokkal erősebben érvényesülhetnek a politikai szempontok, mint ahogyan ez az előkészítés során eddig történt. A cikk készítői azt azonban nem tették hozzá - e valóban vitatható - megoldás bemutatásához, hogy Bajnai Gordon és munkatársai tavaly ősztől helyi-szakmai találkozók/konzultációk százait bonyolították le, éppen annak érdekében, hogy mindkét érintett fél minél világosabban érthesse a lehetőségeit éppúgy, mint a korlátokat. Népszabadság, 2007. jún.19.)

Ad b/A reformok ügyében az első év összképe már jóval vegyesebb. Nem kétséges, hogy az egészségügyben a változások sokkal messzebbre jutottak, mint ahogyan ezt előzetesen gondolta a többség. Még azt is meg merjük kockáztatni, hogy a régi szisztéma lebontásával eljutottunk addig, hogy 2010 után e változások nem lesznek visszafordíthatók. Ám az is sokkoló tanulságokkal szolgálhat, ahogyan az érintett társadalmi közeg viselte e változásokat. Az orvos, gyógyszerész és egyéb csoportok természetesen hangosan és hatékonyan védték korábbi pozícióikat, a kapott média-támogatás azonban meglepő volt.

Az ellenzéki segítségről pedig azért érdemes megemlékezni, mert így áll össze kerek tantörténetté egy év leckéje. Hiába van eltökélt szakminiszter, hiába egységes a koalíciós szándék, hiába tart ki a kormányzat minden nyomás ellenére is, ha az érintett csoportok, az ellenzék nyomásgyakorlása és a média botrányigényei képesek olyan társadalmi klímát teremteni, amelyben a minimálisnál is kevesebb az elfogadtatási esély. Ekkor kudarctörténetté stilizálódik át mindaz, ami éppen páratlan siker is lehetett volna. Azért, mert rendre sikerült összekeverni az ezredrangú kérdéseket a stratégiaiakkal.

Az imént vázolt reformsémát nagyjából meg lehetne ismételni – a körülmények különbségének figyelembevételével – az oktatási, a területi-regionális reformok, s néhány más fontos terület sorsának alakulásánál is, a tanulságok hasonlóak lennének. Mindezek bizony fundamentális kormányzati kommunikációs hibákra mutatnak rá, s korántsem egyediek. Vessünk egy pillantást egy-két ellenpéldára. A haderőreform szép csöndben, de könyörtelenül végrehajtatott. Igaz, az érintett társadalmi kör az egészségügyéhez képest összehasonlíthatatlanul kisebb volt, ám az is igaz, hogy az érintettek részesei lehettek az alkunak, továbbá az ellenzék sem látott komoly politikai hozadékot a reform szapulásában. Mégis, a végeredmény még akkor is figyelemreméltó, ha a média sem látott benne sem pozitív, sem pedig negatív lehetőségeket. Gráf József agrárbékéje pedig kifejezetten

informális utakon, úgyszólván a média érzékelési küszöbe alatt született meg. (Talán éppen ezért is...)

Összegezve, a reformok némelyike elindult, néhány közülük félreértések és folyamatos korrekciós kényszerek közepette alakulhat, de van arra komoly remény, hogy a ciklus végére a döntések eredményei egységes és valóban mély változásokká álljanak össze.

Ad c./A gyors költségvetési konszolidáció, s gazdaságpolitikai irányváltás egy év elteltével lényegében sikeresnek tűnik, az eddigi adatok arra utalnak, hogy ezúttal valóban tarthatóak a vállalt konvergenciaprogram számai. Az azonban kérdés, hogy a társadalmi közhangulat nagyfokú romlása, az őszi zűrzavar, és az ország megítélésének tagadhatatlan hanyatlása, s még jónéhány kedvezőtlen jelenség mennyiben köszönhető ennek a rapid váltásnak. Első látásra tetszetős és könnyen elfogadható magyarázat, hogy mindez a radikális kormányzati fordulat miatti csalódás okán alakult így, ám ehhez hozzátartozik az ellenzéknek az a stratégiája is, amely meglehetősen pontosan számolt e lélektani fordulat következményeivel is, s azokat azonnal be is építette a maga szünet nélküli kormány-buktató elképzeléseibe. (Magának e gazdaságpolitikai fordulatnak a lépései, a konszolidáció eredményei, valamint az irányváltás lényege meglehetősen alaposan végigkövethetőek Zita két, szorosan összetartozó írásából:

- Erőltetett menet. És. 2007. jún. 8.
- Az egyensúlyteremtés ára. Népszava, 2007. jún. 16.)

5. A mérlegkészítés nehézségeiről

Ha a válaszok hármasszögének közös tanulásáig egyszerre tekintjük át, s arra keressük a választ, hogy Magyarország népe miért is elégedetlen ennyire páratlan módon a kormány teljesítményével, akkor egy év után egyáltalán nem olyan könnyű megmondani, hogy minek mi az igazi oka. A kormányzati mulasztások/tévedések társadalmi érzékelésében például állandóan ott van és nagyon nagy szerepet játszik az ellenzéki túlzások, szünet nélküli dramatizálások letagadhatatlan hatása. S nem tudni, hogy valójában melyikük okozott nagyobb gondokat – a kormány vagy az ellenzék? A Fidesz minden egyes kormányzati lépést/döntést elemi erővel támad meg, s az átlagos hírfogyasztó szinte kivétel nélkül egyszerre, egyidejűleg, ugyanabban a hírsokorban értesül az adott kormányzati lépésről, valamint ezeknek a Fidesz által történő súlyos elmarasztalásáról. Nem azzal van a gond, hogy

a Fidesz ezt teszi, hiszen egy ellenzéki pártnak valóban egyik elsőrendű funkciója a kormányzó erők lépéseinek kritikája. A probléma a szünet nélküli, végletes túlzásokkal van, ahogyan minden egyes lépés esetében páratlan, történelmileg soha nem látott mértékű katasztrófát emlegetnek; abban a mértéktelenségben, amelynek következtében végképp elmosódik a határ az alapvetően fontos és az ezredrangú kérdések között.

Ugyanakkor a kormányzati halasztások/mulasztások mögött sokszor olyankor is ott van kifogásként az ellenzéki aknamunkára történő hivatkozás, amikor ezzel a saját tehetetlenségüket akarják eltakarni. Lassan reflexessé válik az a viselkedés, amelynek lényege a másiktól való beszédben merül ki, s alig lehet valamit megtudni a saját jogon vallott politikai szándékokról. Vagyis nagyon nehézé vált az egyértelmű ítéletalkotás. S mindez jórészt - bár nagyon kevesek által átláthatóan - annak a következménye, ami az elmúlt öt-hat évben meghatározza a hazai közélet egész világát.

A két nagy politikai tábor hasonló méretű kapacitásokat megmozdítani képes erőként tudta stabilizálni magát, és ma már egyikük sem képes a másik nélkül semmiféle érdemi cselekvésre. Ezért, egy ponton túl majdnem mindegy, hogy melyikük kormányoz és melyikük az ellenzék vezető ereje, mert egyetlen lényeges kérdésben sem képesek egymás nélkül boldogulni. Viszont mind a kettő elég erős ahhoz, hogy a másikat ne hagyja a maga szándékai szerint cselekedni. (Ez adja meg a mostanság zajló népszavazási akció valós értelmét is, mert ebben a kikényszerített vitában nem az OVB vagy az AB szerepe a lényeg. Hanem az, hogy a Fidesz ezzel a kezdeményezéssel szeretné érzékeltetni: nélkülük még kormányozni sem lehetséges, hiába nyertek a szocialisták választást. S ha el tudják hitetni a többséggel, hogy a parlamenti berendezkedésnél erősebb tényező a népszavazás, akkor tényleg nem lehet...)

Ellenzéki nézőpontból természetesen az egész év egy csődtömeg, a kormány soha nem látott romlást hozott az országnak, bele sem merünk gondolni mi lesz, ha ez a kártevés még három évig folytatódhat.

Koalíciós nézőpontból az egy év az eltökélt reformok, a bátor lépések ideje volt, s megünneplik magukat, ha már amúgy nem ünnepli senki sem őket. S az igazán üdvös következmények majd a ciklusidő végére bontakoznak ki teljes pompájukban.

Ha a kihívásokat és az eddig megszült válaszokat vetjük egybe, akkor azt látjuk, hogy nem történt semmi olyan sorsdöntő esemény, ami miatt azt kellene mondani, hogy ez a kormány már megbukott és nem lesz képes kitölteni a hátralévő szolgálati idejét. Ám olyan sorsdöntően fontos pozitív változások sem történtek, aminek következtében a koalíció fennmaradásához a társadalom többségének érdemes lenne ragaszkodni. A Gyurcsány-kormány sorsáról és minősítéséről a következő évek döntenek majd.

6. Egy utólagos kommentár

Tulajdonképpen az egyéves mérleghez tartozó momentum annak a számbavétele is, hogy a jubileum után néhány nappal GYF bejelentette kormánya átalakítását. Ennek értékelése még mindenképpen része kell, hogy legyen az első év krónikájának. Az első napok politikai és médiareakcióit figyelve egyelőre *hat megfontolást* tudunk körvonalazni:

1./ A lapok, hírek, magyarázatok, kommentárok rendre kitérnek annak boncolgatására, hogy a bejelentett változások alapján véve pótcselekvés-jellegűek. („Régi emberek új posztokon ,, Nem vész el, csak átalakul... Elfordult a kormány... – ezek a másnapi napilapok címlapjain olvasható tömör összegzések.) Annyiban feltétlenül jogosnak tarthatóak ezek a reakciók, amennyiben nem lehet megmondani e változtatásoknak sem az egyértelmű veszteseit, sem pedig a nyerteseit. A kulcsfigurák közül egyik sem tűnt el, s az új pozíciókban sem jelentek meg vadonatúj emberek. Mégis, a részletek tüzetes vizsgálata nyomán több ponton is érdemes finomítanunk ezen a gyors ítéleten.

2./A MEH például egészen bizonyosan másféle alapokon fog működni, mint eddig. Nemcsak azért, mert Kiss Péter nagyon valószínűen karakteresebb jelleget ad majd a kancellári posztnak, mint ahogyan ezt elődje tehetett. Hanem azért is, mert leválasztódik megint a titkosszolgálatok felügyelete e mamut-szervezetről, s ennek valószínűleg pozitív következményei lesznek a MEH-re nézve. Még lényegesebbnek látszik Draskovics visszatérése a kancelláriának azon világába, ahol a minisztériumok közötti közigazgatási/kormányzati koordinációt végezheti majd. Ráadásul, e funkcióval kötődik össze a kormányzati reform, ami azt is jelenti, hogy e koordináció más lesz, mint ami eddig volt. Mindenképpen az látszik, hogy a kancellária visszatér ahhoz a modellhez, amit egykoron Stumpf István szánt ennek a szervezetnek. Ennek már rövidebb távon is igen jelentős következményei lehetnek, mert azt a látszatot - ami azért nemcsak látszat...- hogy ti. mindent

GYF csinál, illetve, kénytelen csinálni – egy működőképesebb MEH nagymértékben ellensúlyozhatná. Ebben az új felállásban ugyanis minimum három szinten szétválhatnának mindazon felelősségi relációk, melyek ma felismerhetetlenül olvadnak össze.

3./ Alkérés, ami nagyon foglalkoztatja a médiát, meg a politikai elemzőket: megbukott-e Szilvász György? A többség szerint: igen, szerintem meg nem kell ezt a választ elkapkodni. Ha világosan körülhatárolt lesz a kormányzati felelőssége a titkosszolgálatokért egy olyan időszakban, amikor ezt az egész szférát újra kell konstruálni, akkor ez nem tekinthető perifériára szorulásnak. Ráadásul – erről majd a következő pontban szólnunk – tagja lesz a legszűkebb, politikai kabinetnek, s ez a tény inkább megerősíteni látszik a helyzetét, s másképpen lehet megkerülhetetlen, mint ahogyan eddig volt... (Nem tekinthető véletlennek, hogy a koalíciós partner szinte másnap elkezdte vitatni annak a felállásnak a jogosságát, miszerint a kormányzati informatikai feladatok is hozzá tartozzanak...)

4./A legnagyobb „újdonság azonban a politikai kabinet megalakítása lesz. E lépéssel GYF némileg tehermentesítheti magát attól a kényszertől, amelynek előidézésében ő is tevékeny szerepet játszott: hogy ti. mindennel kénytelen volt foglalatzkodni. Az új szerkezetben lehet, hogy végre lesz tere/helye/ideje a stratégiai feladatokkal történő, megfelelő színvonalú törődésnek. A politikai kabinet egyfelől összefogja a kormányzati tevékenység egészét, másfelől pedig eléggé szűk körű és rendszeres működési keret ahhoz, hogy időben lehessen szembenézni a döntések szélesebb horizontú következményeivel. Magyarán: lehetségessé válik kilépni abból a mindennapi beszorítottságból, ami nagyon is jellemző volt a GYF-kormány első évére.

5./ Kételyek, talányok, kérdések

A pozitívnak tartható fordulatok mellett jónéhány kérdés is megfogalmazható:

- Hogyan fog pl. Bajnai Gordon NFÜ-szervezete beilleszkedni az önkormányzati felügyeletet ellátó minisztérium világába? Vagy: fordítva... a minisztérium a fejlesztési tervek menedzselésébe...

- Mi lesz a Szilvásy körülvevő viták, kételyek további sorsa? Megelégszenek-e az eddigi ellenfelek a MEH éléről történt eltávolítással, vagy továbbra is céltáblát látnak a kormányfő legszűkebb köréhez tartozó bizalmi emberben? A koalíciós partner első

reakcióiból annyi mindenestre kiderült, hogy – elemi erővel ellenzik az informatikai feladatoknak szintén Szilváshoz csatolását.

- Miért nem gondolták jó alkalomnak ezt a kormány-átalakítást néhány korábbi, balul sikerült lépés korrigálásához? Főleg a nagyon is vitatott belügyi/rendőrségi felügyelet megoldásához? Esetleg abban bíznak, hogy ott az új miniszter személye eleve megoldhatja a nyilvánvalóan strukturális problémát?

- Hogyan fog a Draskovics-vezette állam- és kormányzati reform-törekvés betagozódni a MEH világába? Mi lesz a tényleges munkamegosztás Kiss Péter és öközötte? Az új szervezeti modellben megoldható lesz-e az egykori közigazgatási államtitkárok közötti koordinációra felépített döntés-előkészítés? S ebben nem feltétlenül DT személyével vannak gondok, hanem – a minisztériumok új, belső szervezeti sémájával. Korrigálható lesz-e innét a szétesett szakmai előkészítés fázisa?

6./A vázolt talányok és ellenvetések ellenére is fenntartjuk, amit e pont legelején előre bocsátottunk: hogy – jóval többről van szó, mint zártkörű személyek körforgásáról. A részleteket mellőzve, s az iméntikre utalva – azt állítjuk, hogy GYF ezekkel a lépésekkel, valamint a hozzájuk fűzhető lehetséges következményekkel együtt a korábbiakhoz képest sokkal nagyobb szabadságot biztosíthat magának ahhoz, hogy – ezek után valóban a be- és megígért reformok előkészítésén munkálkodhasson.

Némi erős túlzással azt is mondhatnánk: egy év késéssel, de nagyjából megteremtődtek az érdemi kormányzás előfeltételei. Tavaly májustól számtalan olyan fejlemény, esemény történt, amelyekre hivatkozva nyilvánvaló lépések, döntések tömegét lehetett halasztani, továbbtolni, igaz, közben a legfontosabb kérdésekben megszülettek a szükséges döntések. Legfeljebb nemigen látszott, hogy mi fogja mindezeket négyéves, összefüggő politikává egybefűzni.

A jún. 15-i változtatások nyomán talán körvonalazódik egy olyan kormányzati működési modell is, amelyben ez a hiányosság is korrigálhatóvá válik. Egy év múlva ezt a bizonytalannak tetsző fogalmazást megalapozottabb véleménynyé formálhatjuk át.

7. Néhány lényeges körülményről – vázlatosan

Egy ponton már említettük, de érdemes külön is kiemelni: ezen a tavaszon az érdemi törvénykezési munka páratlan módon koncentráldott a júniusi hetekre. Több olyan fontos jogszabályt is elfogadtak, amelyek nélkül nem lett volna teljesen korrekt e második negyedév – akár csak vázlatos – áttekintése. Némi élel azt is mondhatnánk, hogy a hazai politizáló közvélemény elsiette a kormány első évének mérlegre tételét, talán várhattak volna még tizenöt napot...Ezek a szabályozások ugyanis még nagyon is szervesen kötődnek a megelőző hónapok belső koalíció, pártközi és párton belüli vitáihoz, s ebben az értelemben még a legelső év kormányzati teljesítményének nagyon is szerves részét jelentik. Előnyeivel, hátrányaival egyetemben.

Egyfelől a mérleget színesíti, gazdagabbá teszi, hogy a tavaszi ciklus zárásakor számos, nagyon fontos jogszabályt el tudtak fogadtatni, másfelől pedig lehangoló körülmények között került sor e végszavazásokra. Az energia-törvényt pl. tudjuk, hogy többhónapos belső, koalíciós huzakodás előzte meg, az állami tulajdonban maradó kör meghúzásánál pedig még ennél is tarkább volt a kép, mert a legkülönbözőbb szocialista lobbi-csoportokkal kellett megküzdeni. A rendőrségi tv esetében szükség volt az ellenzéki támogatásra, miként a digitális műsorszórás szabályainak megváltoztatásánál is. Az oktatásra vonatkozó szabályok sem nélkülözték a kényes kompromisszum jegyeit, s elmondható mindez még az egészségügyi lépések soron lévő döntéseiről is.

Egyszóval: e törvénykezési dömping látványos, utolsó napi szavazógépezetének felfokozott működése eltakarta azt a sokhónapos előkészítő munkát, amiben azért ott van a kormányzati teljesítmény is. S a probléma éppen itt van:

- vagy az a gond, ha a kormányzat nem volt alkalmas az időbeni egyeztetések lebonyolítására, s ezért zúdult minden döntés kényszere az utolsó napokban a parlament nyakába,
- vagy az a gond, ha mindezt eleve így tervezték, mondván: megkímélik a parlamentet és a közvéleményt egyaránt a hosszadalmas és felesleges vitáktól.

A választ nem tudja e sorok írója, miként azt sem, hogy a két – imént felvázolt – gond közül a jövőre nézve melyiknek lehetnek tragikusabb következményei.

V. Néhány szó a várható jövőről

Júniusban, a ciklus utolsó hónapjában sok fontos kérdés dőlt el, jóval több annál, mint ami egyetlen hónap során megszokott. Az évforduló örömeire átalakították a kormányt, s ezen alkalomból újra megvitatták a koalíciós együttműködés tartalmát, ütemét és jövőbeni lehetőségeit is. Bár, ez a megvitatás tovább tartott, mint ahogyan ezt sejteni lehetett. Az SZDSZ láthatóan úgy készült fel e koalíciós tárgyalásokra, mintha magát az egész kormányzati periódust újra kellene meglapozniuk. Eleinte tíz, majd egyre több pontból álló listákkal érkeztek a tárgyalások újabb és újabb fordulóira. E sorok írása idején – július első napjaiban – úgy tűnik, hogy végleges megállapodással tettek pontot a hosszadalmas polémia végére. (A folyamat politika értelmét abban látom, mintha az SZDSZ kívülről nyújtott volna GYF-nek segítséget ahhoz, hogy – mintegy öreájuk hivatkozva – a kormányfő keresztül vihesse a komoly reformszándékokat az ellenállni látszó, saját MSZP-s érdekköreire is.)

Időközben azonban a politikai életet a többi intézményes tényező is formálta. A tatarozás közben a kiszolgáltatottság is zavartalanul növekedett. Véglegessé vált például, hogy a következő nyolc-tíz hónapban a belpolitikai folyamatok egyik meghatározó szövegét a népszavazás értelmezése körül kialakuló kóruspróbák fogják alakítani. Magyarán, a Fidesznek sikerült elérnie, hogy a tavalyi, október 23-án mintegy végső kétségbeesésben kitalált ötlethez felnőtt időközben az egész hazai közélet, ennek valamennyi kulcsintézményével egyetemben.

Bármit is gondolnak a különböző hatalmi tényezők erről a – korábban legfeljebb kivételesnek tartott – eszközről, ezután kénytelenek lesznek hétről-hétre kifejtetni a felvetett kérdések kapcsán megalapozott, vagy akár minden alap nélküli álláspontjaikat. Ez a kényszer a kormányzók felől nézve most még olyan jellegű teherként jelentkezik, amelyet eddig aligha kalkuláltak be a következő egy évről sejtett politikai terveikbe. Júniustól kezdve egészen a jövő tavaszig az összes lényeges reformlépést/döntést úgy kell előadniuk, megindokolniuk, hogy mindeközben egy pillanatra sem téveszthetik szem elől az adott kérdésben érintett ellenérdekű csoportok véleményét. (E sorok írója ezt a kényszert egyáltalán nem vesztésésként fogja fel, hanem olyan, kívülről megteremtődő korrekciós kényszerként, amely éppen azokon a pontokon segítheti a kormányzati politikát, ahol az elmúlt év során egyébként is a leggyengébb teljesítményt produkálták).

Az ellenzék vezetői az elmúlt két hétben diadalt ültek, mert úgy vélték, hogy a hatalmi mező számos alapintézménye az ő logikájuk szerint alakítja lépéseit. Tehát: győzött a népszavazás gondolata.... De az okosabbja már tudja közülük, hogy eddigi politikai gyakorlatuk messze nem lesz elegendő háttér az általuk kikényszerített csata megvívásához. Egy dolog naponta örülni a szimpátiáról tanúskodó közvélemény-kutatási adatoknak, s egészen más kihívás a lakosság többségét majdan valóban szavazásra bírni. Láttunk már hárommilliónyi aláírást ilyen-olyan petíciókon, ám az sem felejthető, hogy ezt a tömeget nem sikerült választókká formálni. Nem beszélve arról a kudarcról, ahogyan a jobboldal a saját identitása számára legfontosabb kérdést, a kettős állampolgársági kampányt elbukta, mert a legutolsó pillanatokig úgy hitték, hogy a társadalom döntő többsége ez ügyben nekik természetes szövetségesük. Ezt a leckét a Fidesz realistább hajlandóságú csoportjai nagyon is jól megtanulták.

Júniusban még csak egy elemzői kisebbséget foglalkoztatott az a probléma, hogy az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseivel rejtetten, ám nagyon határozottan beleavatkozott a hazai politikai rendszer jövőjének alakulásába. S nemcsak amiatt, mert az AB – látszólagos naivitást színelve – lépre ment a Fidesz kezdettől kétértelmű játékának:

- Egyfelől ugyanis igyekeztek mindig is a legalitás keretei között maradva partnerek lenni a szöveg szerinti alkotmány-értelmezéshez és úgy tenni, mintha tényleg csak a beadványokban megfogalmazott kérdésekről kívánnák a népszavazást megtartatni.
- Másfelől viszont a saját média-közegben a maguk hívei között, a személyes interjúkban soha egy pillanatra nem rejtették véka alá azt, hogy ez az egész csak ürügy, és az igazi cél a kormány megbuktatása. Ezt maga OV számtalan alkalommal büszkén ki is hirdette. Az AB meg úgy tesz, mintha ők soha nem olvasnának újságokat, és soha nem hallották volna a Fidesz vezetőinek eme értelmezési vágyait.

Ám van itt még sokkal mélyebb jelentőségű probléma is. Ha ez a népszavazás a Fidesz szája íze szerint alakul, akkor sem az lesz az igazi kérdés, hogyan érinti ez az aktuális kormányzat jövőjét, mert ez úgyis előre megjósolható értelmezési háború tárgya lesz. Hanem az, hogy a későbbiekben miféle erő tarthatja vissza a legkülönbélebb csoportokat a számukra kedvezőtlen kormányzati döntések referendum útján történő megtámadhatóságától? Olyan kormányzati döntés pedig nem létezik, amely nem sért számottevő érdekeket.

Az elmúlt 17 évben nagy nehezen egyensúlyban tartott hatalmi szerkezetnek egyébként is a legvitatottabb kérdése a kormányzati hatalom terjedelmének, lehetőségeinek a világa volt. Amelyet a hatalmon lévők – a vele járó parttalan felelősséghez képest - mindig is szűknek éreztek, miközben ellenzéki oldalon viszont rendre úgy vélték, hogy nem elegendők az ellenőrző/korlátozó garanciák. Ebben a vitában mindenki számára megnyugtató megoldást reménytelen találni, de az AB mostani lépései előre láthatóan meg fogják nehezíteni a mindenkori végrehajtó hatalom helyzetét azzal, ha ösztönzik a további népszavazások büntető jellegét. (Érdekes, 2004. október végén az AB nem volt eléggé bátor ahhoz, hogy megakadályozzon egy teljesen reménytelen, bel- és külpolitikailag is előre láthatóan kifejezetten kontraproduktív népszavazást, pedig – megtehetette volna. Most viszont vakmerően merész volt ahhoz, hogy ösztönözzön egy olyan akciósorozatot, amelynek a kimenetele ugyan többséyes, de – ezen esélyek közül előre láthatóan egyik sem áll arányban a reá fordítandó energiákkal.) A várható helyzetből adódó veszélyeket azonban csak akkor tudjuk igazán átlátni, ha az elemző figyelmünket időben is kitágítjuk, s ezt az egész kezdeményezést belehelyezzük az elmúlt hét-nyolc év folyamataiba.

2001 ősze óta, csaknem hat év elteltével először lett volna a magyar társadalomnak legalább egy szűk évnyi nyugalma, lehetősége arra, hogy kikerüljön a kampányok eszetlen, kényszeres és a polarizációt mesterségesen fenntartó hisztériáinak fogságából. Ki lehetett volna próbálni, hogy milyen az, ha a magyar közélet a normálállapot keretei között működik, tudunk-e még nem-tábor-függő módon gondolkodni, érvelni, cselekedni, dönteni? Ez az esély most megint elveszett, s ha már az érintett döntéshozók politikai megfontolásokat is figyelembe vesznek, akkor ezen is elgondolkodhattak volna. Az ősztől elinduló újabb hisztériahullám kialakulásáért ugyanolyan mértékben lesznek társtettesek, mint a milyen mértékben felelősek voltak egykoron a 2004. december 5-ét megelőző örületek elszabadításáért. Lehet, hogy mégis azoknak van igazuk, akik azt állítják, hogy a rendszerváltás utáni magyar politikai élet egyetlen érvényes szabálya az, hogy az érintettek semmiféle hibából nem hajlandók tanulni – semmit sem. A felszínt tekintve mindezért a két, szembenálló párttábor vezérkarait szokás csak felelőssé tenni. Időnként azonban az is kiviláglik, hogy a többi jelentős hatalmi alapintézmény sem éppen azt teszi, amit tehetne és tenni is kellene olyankor, ha nemcsak a két tábor szembenállásának mindent elsöprő erejére lennének tekintettel.

Ebből a szempontból talán, mint üdítő kivételt érdemes megemlíteni a köztársasági elnök legújabb „kudarcát”, ami persze nem az ő kudarca, hanem a fent emlegetett patológikus összműködés következménye. Júniusban megint kísérletezett azzal, hogy saját jelöltöt állítson olyan helyre, ami egyébként a jogköréből adódó lehetőség. A pártok másodszor is úgy reagáltak, ahogyan szoktak - vagyis nem akarják megérteni, hogy vannak olyan területek, pozíciók, tisztségek, amelyeknek betöltésekor egyáltalán nem a tényleges vagy vélelmezett pártlojalitás az irányadó szempont. A pártok megint megpróbálják megtanítani Sólyom Lászlót, hogy fogadja el mindent kizáró normalitásként azt, amit másfél évized során ráerőltettek erre az országra. Az elnök pedig megint tett egy hiábavalónak bizonyuló kísérletet arra, hogy jelezze e szemlélet nagyon is korlátozott érvényét.

A mérkőzés júniusi részeredménye egyelőre döntetlen, bár – a korábban leírt körülményeket figyelembe véve – ez sem kis jelentőségű fejlemény...

Minden intézményes döntés magában hordja a normateremtés esélyét, van, aki tudja és akarja is ezt. S van, aki úgy tesz, mintha nem tudna erről. S persze, vannak, akik mást tesznek, mint amit hirdetnek.

Előretételezve, a következő ciklusra gondolva, két hipotézist fogalmazhatunk meg.

1.

Szeptember végéig kiderülhet, hogy a júniusi szerkezeti és személyi változtatások - továbbá a koalíciós megállapodás újraírása - teremtettek-e megfelelő háttérrel az egyértelműen reformszándékú kormányzásnak ahhoz, hogy most már a mindennapi cselekvéseiben/döntéseiben is reformképes politikai erőként működjen?

2.

Az őszi szezon közepén azonban az is láthatóvá válik, hogy a népszavazási kezdeményezés status quo-védő alaphangulata, avagy a kiútkereső attitűd válik meghatározó erejűvé? Mindez csak részben nyílt politikai és kommunikációs küzdelem kérdése. A gazdasági folyamatok alakulásának iránya egészen biztosan döntő tényezőt jelent majd e fönti dilemma eldőlésében is. Október közepén mind a két tényezőről sokkal világosabb képet alkothatunk, mint ma.

Petschnig Mária Zita - Kéri László, 2007. jún. 25.- júl. 10.

